

ادعای مالکیت امارات بر جزایر سه‌گانه و مواضع ایران در قبال آن

(۱۹۷۹-۲۰۱۶)

سید حمزه صالحی^۱

چکیده

موضوع جزایر سه‌گانه از زمان حضور استعمار انگلستان در خلیج فارس به موضوع مهم در سیاست خارجی ایران تبدیل شده است. بعد از اینکه امارات متحده عربی در سال ۱۹۹۲ ادعاهای خود را در مورد این جزایر مطرح کرد ابعاد این موضوع وارد مرحله تازه‌ای شده است و از این سال به بعد همواره شاهد تکرار این ادعاها از سوی امارات و حمایت کشورهای عربی از ادعاهای این کشور هستیم که البته همیشه واکنش‌های ایران در رد این موضوع و تأکید بر ایرانی بودن این جزایر را به دنبال داشته است. در این پژوهش با توجه به ادعاهای امارات در پی پاسخ به این سؤال هستیم که بهترین موضع جمهوری اسلامی ایران در قبال ادعاهای امارات متحده عربی در مورد جزایر سه‌گانه چیست؟ در پاسخ این فرضیه مطرح می‌شود که با توجه به حاکمیت تاریخی ایران بر جزایر سه‌گانه و وجود اسناد و مدارک فراوان که مالکیت ایرانی این جزایر را ثابت می‌کند، ایران می‌تواند با تشنج‌زدایی در مناسبات خود در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی ضمن تحکیم حاکمیت خدشه‌ناپذیر خود بر این جزایر، امارات متحده عربی را نسبت به ادعای خود در انزوا قرار داده و از شکل‌گیری ائتلاف‌ها به نفع این کشور هم جلوگیری کند. در این پژوهش از روش کتابخانه‌ای-اسنادی و تحلیلی-تبیینی برای گردآوری و تحلیل مطالب استفاده شده است. در نهایت نتایج نشان می‌دهد مقطعی که ایران سیاست خارجی تنش‌زدایی در دستور کار قرار داده است، امارات نسبت به ادعاهای خود در انزوا قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: جزایر سه‌گانه، ایران، امارات متحده عربی، بریتانیا.

مقدمه

در زمینه تمامیت ارضی خود وارد گفتگو شود و در ادامه از ارجاع پرونده به دیوان بین‌المللی دادگستری که امارات خواستار آن بود و کشورهای عربی بر انجام آن اصرار دارند، خودداری و اعلام کرده که حاضر است در مورد جزیره ابوموسی صرفاً به رفع سوء تفاهات بپردازد، از زمان طرح ادعای امارات در سال ۱۹۹۲ مواضع ایران در قبال این مسئله تقریباً همین بوده است اما گاه‌با شدت و ضعف‌هایی همراه بوده است، دولت سازندگی که این ادعا در آن زمان مطرح شد در ابتدا واکنش تندی نسبت به این ادعا نشان داد و هاشمی رفسنجانی رئیس‌جمهور وقت در خطبه‌های نماز جمعه ۲۵ دسامبر سال ۱۹۹۲ به کشورهای عربی و هم‌پیمانان غربی آنان هشدار داد که «برای جداسازی جزایر سه‌گانه از ایران باید از دریای خون گذشت.» پس از آن و در دوران اصلاحات که ایران سیاست تنش‌زدایی با کشورهای منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای را در پیش گرفته بود به‌رغم اینکه امارات ادعاهای واهی خود را به‌صورت مقطعی تکرار می‌کرد اما تلاش‌های این کشور برای فشار بر ایران تقریباً با ناکامی روبرو شده بود؛ اما در دوران اصولگرایی با توجه به شکل‌گیری همه‌بین‌المللی علیه برنامه هسته‌ای ایران زمینه برای اینکه امارات ادعای خود را به‌صورت جدی‌تر دنبال کند، فراهم شد. مخصوصاً بعد از سفری که آقای احمدی‌نژاد رئیس‌جمهور وقت در سال ۱۳۹۱ به ابوموسی داشت شدت اقدامات و تحرکات این کشور افزایش یافت و امارات توانست با مظلوم‌نمایی حمایت‌هایی را در محافل بین‌المللی به دست آورد. در حال حاضر که کشور با رویکردی جدید تحت زعامت دولت اعتدال است مسئله جزایر سه‌گانه همچنان به‌عنوان یک

بعد از اینکه در نوامبر ۱۹۷۱ حکومت وقت ایران توانست در طی مذاکراتی که با بریتانیا داشت بار دیگر حاکمیت خود را بر جزایر سه‌گانه بازباید بلافاصله صدای اعتراض کشورهای عربی بلند شد و این کشورها به همراه امارات تازه تأسیس موضوع را به شورای امنیت کشاندند که دفاع مستحکم نماینده ایران در سازمان ملل از حاکمیت ایران بر جزایر سه‌گانه، موضوع را از دستور کار شورای امنیت خارج کرد و پرونده بایگانی شد. در سال ۱۹۹۲ کشور امارات متحده عربی بار دیگر با مطرح کردن بحث جزایر سه‌گانه خواستار پایان اشغالگری ایران بر این جزایر شد این ادعای امارات متحده عربی در حالی مطرح می‌شد که تمامی اسناد و مدارک تاریخی به‌روشنی بر ایرانی بودن این جزایر دلالت می‌کرد و ایران در سال ۱۹۷۱ بر اساس توافق با انگلستان که قیمومیت شیخ‌نشین‌های جنوب خلیج فارس را بر عهده داشت و نیز با پذیرش توافق از سوی شیخ شارجه، حاکمیت خود را بر جزایر باز پس گرفت. بنابراین ادعای امارات مبنی بر اشغال جزایر از سوی ایران کاملاً واهی بود. در همین سال امارات متحده عربی برای اعمال فشار بر ایران با پخش یک بروشور در بین اعضای نمایندگی‌های کشورها در سازمان ملل ادعا کرد که امارات مالکیت تاریخی بر این جزایر دارد، این اقدام امارات با حمایت کشورهای عربی و حمایت ضمنی برخی کشورهای غربی همراه شد که پیامدهای آن به وجود آمدن تنش در منطقه و تشدید اختلاف‌نظر بین ایران و کشورهای عربی بود. در مقابل ایران نیز همواره بر ایرانی بودن این جزایر تأکید داشته است و هرگز حاضر نشده است طبق خواسته امارات

فرضیه مطرح شده است که با توجه به حاکمیت تاریخی ایران بر جزایر سه‌گانه و وجود اسناد و مدارک فراوان که مالکیت ایرانی این جزایر را اثبات می‌کند، ایران می‌تواند با تشنج‌زدایی در مناسبات خود در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی ضمن تحکیم حاکمیت خود بر این جزایر، امارات متحده عربی را نسبت به ادعای خود در انزوا قرار داده و از شکل‌گیری ائتلاف‌ها به نفع این کشور هم جلوگیری کند.

چارچوب نظری

بنابراین با توجه به اهمیت ژئوپلیتیک منطقه خلیج فارس و نیز اهمیت استراتژیک جزایر این منطقه در این پژوهش از تئوری قلب زمین (هارتلند) «هالفورد مکیندر» برای تبیین بهتر بحث کمک گرفته‌شده است، زیرا بر اساس تئوری هارتلند هرکس منابع فیزیکی و انسانی اوراسیا، واقع بین آلمان و سیبری مرکزی را در اختیار داشته باشد می‌تواند بر جهان تسلط داشته باشد، محدوده هارتلند مکیندر در ۱۹۱۹ تقریباً نیمی از ایران را دربر می‌گیرد اما در سال ۱۹۴۳ ایران از این محدوده خارج می‌ماند و آن به سبب قرارداد ۱۹۰۵ و ۱۹۱۵ است که ایران را به حوزه نفوذ انگلیس و روسیه تقسیم می‌کرد. بر اساس نظریه هارتلند جزیره جهانی (اروپا، آسیا، آفریقا) هارتلند یا مناطق محوری اوراسیا را که به دریا راه ندارد محاصره کرده است. بر این اساس کسی که بر هارتلند سلطه داشته باشد بر جزیره جهانی سلطه دارد و کسی که بر جزیره جهانی سلطه داشته باشد بر جهان سلطه دارد؛ و در آغاز قرن بیست و یکم و با توجه به فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، زمینه‌های توجه به تئوری مکیندر در سیاست قدرت‌های اروپا، آمریکا، چین

عامل مهم در بحث روابط با همسایگان جنوبی ایران مطرح است و دولت آقای روحانی سعی دارد با سیاست تنش‌زدایی ضمن گسترش روابط با همسایگان از حقوق ملی و تمامیت ارضی کشور هم صیانت کند. گفتنی است تاکنون در مورد جزایر سه‌گانه مقالات زیادی توسط اساتید و متخصصان این حوزه به رشته تحریر درآمده است در این میان مقاله‌های «تحلیل سازه انگارانه ادعاهای امارات متحده عربی در مورد جزایر سه‌گانه» از دکتر علیرضا آقا حسینی و همکاران «ادعای ابوظبی بر جزایر سه‌گانه ایرانی برای هویت‌سازی در امارات متحده» از دکتر پیروز مجتهد زاده و نیز مقاله «تبیین ادعاهای امارات متحده عربی نسبت به جزایر سه‌گانه ایرانی از سال ۱۹۹۲ میلادی» از دکتر پیروز مجتهد زاده و همکاران نزدیک‌ترین پژوهش انجام‌گرفته به پژوهش حاضر هستند اما باید گفت در مقاله‌های مذکور در واقع به تبیین علت‌های مطرح‌شدن ادعاهای امارات پرداخته‌شده است و در همه آنها دلیل طرح این ادعاها را مشکلات داخلی امارات در مورد فرایند ملت‌سازی و بحران هویت این کشور مطرح‌شده است و آنچه در مقاله حاضر به آن پرداخته می‌شود رویکردی متفاوت در مورد ادعاهای امارات و واکنش‌های ایران به این ادعا است و محتوای مقاله فعلی جدید و متفاوت از مقالات فوق‌الذکر است. در این پژوهش از روش کتابخانه‌ای-اسنادی و تحلیلی-تبیینی برای گردآوری و تحلیل مطالب استفاده شده است تا به این سؤال پرداخته شود که با توجه به هیاهویی که امارات با حمایت سایر کشورهای عربی به راه انداخته است بهترین موضع جمهوری اسلامی ایران در قبال ادعاهای امارات متحده عربی در مورد جزایر سه‌گانه چیست؟ در پاسخ این

برخوردار است به همین خاطر ایران در اعتراضات خود عنوان می‌کرد که در زمان ضعف ایران، انگلستان این جزایر را اشغال کرده است و ایران آنها را باز پس خواهد گرفت به طوری که شاه در مصاحبه‌ای در اوایل سال ۱۹۷۱ گفت: "در حال امیدوارم این اتفاق (جزایر به ایران بازگردانده شوند) در غیر این صورت چاره‌ای نداریم جز اینکه بازور وارد شویم" (Bruns, 2014: 2-3).

با اینکه به محض بازپس‌گیری جزایر توسط ایران چند کشور عربی به همراه امارات تازه تأسیس به سازمان ملل شکایت کردند اما اتحاد ایران با غرب و قدرت نظامی برتر ایران در منطقه اجازه طرح و پیگیری این ادعاها را به امارات نمی‌داد تا اینکه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی دولت امارات با توجه به تغییر حکومت در ایران امیدوار بود یک تغییر در سیاست ایران نسبت به جزایر ایجاد شود، به همین دلیل شیخ صقر بن محمد القاسمی، حاکم وقت رأس الخیمه در نامه‌ای به امام خمینی، پیروزی انقلاب اسلامی را به او تبریک گفت (Al-Mazrouei, 2015: 13).

اما به طور کلی بعد از سال ۱۹۷۱ امارات به رغم نگرانی از سرایت انقلاب ایران به این کشور و نیز حمایت از صدام حسین در جنگ ۸ ساله موضع خاصی در مورد جزایر سه‌گانه نداشت هرچند صدام حسین که به دنبال بر هم زدن محدودیت‌های ژئوپلیتیک بود نسبت به ایران ادعاهایی را مطرح می‌کرد و بعضی نشریات هم به این موضع می‌پرداختند. مجله اکونومیست در سال ۱۹۷۹، چند ماه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، پیشنهاد کرد که آمریکا، جزایر تنب و ابوموسی را تصرف کند تا دولت ایران گروگان‌های آمریکایی را که در سفارت آمریکا زندانی کرده

و روسیه در گسترش سلطه بر مناطق آسیای مرکزی و منطقه خلیج فارس قابل مشاهده است و بر همین مبنا قدرت‌های منطقه‌ای و کشورهای حاشیه خلیج فارس هم تلاش دارند که بر استراتژیک‌ترین مناطق اطراف خود تسلط داشته باشند همچنانکه امارات بعد از فروپاشی شوروی ادعای خود را مطرح کرد و با کمک قدرت‌های بزرگ بر ادعاهای واهی خود اصرار دارد. این قضیه قابل کتمان نیست که امروزه منطقه خلیج فارس نه تنها به سبب منابع طبیعی به‌ویژه نفت به صورت قلب جهان درآمده است، بلکه شریان تجارت جهانی نیز در این منطقه قرار دارد و کسی که بر این منطقه تسلط داشته باشد به نوعی بر قلب جهان تسلط دارد و به همین سبب است که امارت تلاش‌های گسترده‌ای برای به دست آوردن جزایر سه‌گانه که هیچ تعلق به این کشور ندارند، آغاز کرده است. بنابراین این تئوری می‌تواند کمک کند تا ادعاهای امارات در مورد جزایر سه‌گانه ایرانی و واکنش‌های ایران به این ادعاها را بهتر بررسی نمائیم تا درک کنیم که چگونه می‌توان ضمن تأمین منافع ملی، موقعیت استراتژیک خود را در منطقه حفظ و تقویت کنیم (الهی، ۱۳۹۰: ۲۱-۱۹).

مسئله جزایر سه‌گانه ایران از ابتدای پیروزی انقلاب تا پایان جنگ ۸ ساله

شواهد تاریخی و حقوقی همه بر ایرانی بودن سه‌گانه حمایت می‌کنند و ایران همواره در زمانی که بریتانیا این جزایر را اشغال کرده بود نسبت به این اقدام معترض بود و همواره ادعای خود را مطرح کرده است، در بین جزایر سه‌گانه، جزیره ابوموسی از اهمیت استراتژیک برای ایران

عراق به خاک کویت حمله کرد و با مداخله نیروهای آمریکایی و متحدانش روبرو شد، ۲۰ سال سپری شد و در طی این بیست سال امارات راجع به جزایر سه‌گانه دم فروبسته بود تا اینکه ایران از ورود شماری هندی و پاکستانی به ابوموسی جلوگیری کرد زیرا بر پایه پیمان ۱۹۷۱ امارات تنها می‌توانست اتباع خود را به ابوموسی بفرستد، متعاقب آن ایران از ورود تعدادی آموزگار مصری به ابوموسی جلوگیری کرد (حکمت نیا، ۱۳۸۶: ۶۷).

جزایر سه‌گانه از نظر ژئوپلیتیک و استراتژیک اهمیت زیادی دارند، این یکی از دلایلی بود که امارات بعد از مدت‌ها تحت حمایت برخی کشورها که هیچ حقی نسبت به این جزایر ندارند تلاش کرد تا یک پرونده علیه ایران بازگشایی کند. این در حالی است که بر اساس شواهد تاریخی این جزایر همواره تحت حاکمیت ایران بوده‌اند تا اینکه استعمار انگلستان به بهانه مجازات دزدان دریایی و جلوگیری از قاچاق برده و امنیت حمل و نقل تنگه هرمز این جزایر را اشغال کرد که در نهایت و پس از ۶۸ سال اشغال، ایران با تلاش مستمر از طریق مذاکرات رسمی در سال ۱۸۷۱ آنها را باز پس گرفت (Jalinusi & Araee, 2007: 19-20). در تاریخ ۲۵ اوت ۱۹۹۲ امارات متحده عربی، در یک اعتراض شدید ادعا کرد که دولت ایران، برخلاف یادداشت تفاهم و قرارداد محرمانه ۱۹۷۱، ۱۰۴ نفر از سرنشینان یک کشتی عربی (کشتی خاطر) را با تعدادی از اتباع کشورهای عربی که به‌عنوان معلم در ناحیه عرب نشین ابوموسی سکونت داشتند پس از سه روز انتظار در بندر ابوموسی و به علت نداشتن ویزای ورود، به شارجه بازگردانده است. بعد از ادعای امارات،

آزاد کند و درعین حال امنیت نفت‌کش‌ها در خلیج فارس نیز تضمین شود (نظر آهاری، ۱۳۸۱: ۱۶۱).

رهبران عراق بلافاصله پس از سقوط شاه در ایران، با تجزیه و تحلیل قدرت ملی ایران و موازنه منطقه‌ای، به این نتیجه رسیدند که شرایط آرمانی برای اعمال هژمونی و سیطره در خلیج فارس مهیا شده است، بنابراین علاوه بر تلاش برای حاکمیت بر اروندرود درصدد تصرف بعضی از مناطق مرزی، اشغال جزایر تنب بزرگ، تنب کوچک و ابوموسی و تجزیه خوزستان برآمدند؛ زیرا تحقق این اهداف، مهم‌ترین محدودیت‌های ژئوپلیتیک عراق و اشغال جزایر سه‌گانه ایرانی در خلیج فارس کلیه اهداف ژئوپلیتیکی عراق را برآورده می‌کرد (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۹۲: ۳۳۶-۳۳۵). عراق همواره نسبت به این قضیه بغض تاریخی داشت؛ چنانکه صدام حسین در ۱۱ ژوئیه ۱۹۸۰ اعلام کرد: ما آرزوهای گرم خود را تقدیم رزمندگان خلق عربستان (خوزستان) می‌نماییم. اکنون ما قدرت کافی برای بازپس‌گیری جزایر سه‌گانه خلیج ... که به‌وسیله شاه اشغال شده بود داریم (حجت زاده، ۱۳۸۰: ۶۶)، اما با تمام این تفاسیر به‌جز ادعاهای صدام در این مدت بحث بر سر جزایر سه‌گانه وجود نداشت و البته صدام هم هرگز نتوانست به هیچ‌کدام از اهداف خود در طی جنگ برسد.

دوران سازندگی

از سال ۱۹۷۱ به بعد که چند سال بعد از آن منجر به پیروزی انقلاب اسلامی ایران شد و معادلات منطقه‌ای را دگرگون کرد و در پی آن عراق به ایران حمله کرد و منطقه به آشوب کشیده شد تا سال ۱۹۹۰ که این بار

است به رفع سو تفاهات در مورد جزیره ابوموسی بپردازد (Al-Kaabi, 1994: 80).

بعد از مطرح‌شدن ادعای امارت در سال ۱۹۹۲ از تنش‌ها در پایان سال کاسته و به آرامش گرایید ولی در ماه دسامبر شرکت‌کنندگان در سیزدهمین اجلاس سران کشورهای عضو شورای همکاری خلیج‌فارس ضمن بیانیه‌ای که در ابوظبی صادر شد از ایران خواستند به اشغال جزایر تنب پایان دهد. به این ترتیب برای نخستین بار نام دو جزیره تنب بزرگ و تنب کوچک رسماً در فهرست ادعاهای سرزمینی امارات متحده عربی قرار گرفت و یک تشکیلات رسمی عربی خود را درگیر مقابله‌های تازه عربی، با ایران ساخت. این اقدام نه تنها آتش‌های رو به آرامش را شعله‌ور کرد، بلکه پیچیدگی اختلافات را فزونی داد (مجتهد زاده، ۱۳۸۲: ۵۳). امارات متحده عربی که خاطرات مربوط به چگونگی برخورد انگلستان با ایران را در سال ۱۹۰۴ به یاد داشت، با توجه به حمایت‌های علنی آمریکا و سازمان‌های منطقه‌ای مثل شورای همکاری خلیج‌فارس و اتحادیه عرب درصدد بودند که از موقعیت‌های شکل‌گرفته علیه ایران استفاده کرده و برای رسیدن به اهداف محدود خود در منطقه خلیج‌فارس، روند مناقشات و بی‌ثباتی و میلیتاریزه شدن منطقه‌ای را افزایش دهند (متقی، پیشین: ۹۲). امارات در واقع درصدد است از این ابزار برای انسجام داخلی فدراسیون‌های هفتگانه خود و شکل‌گیری یک مقاومت عربی در مقابل گسترش نفوذ ایران در خلیج‌فارس استفاده کند (Mojtahedzadeh, 2010: 43). در این راستا ایجاد کانون‌های تهدید نه تنها در داخل امارات متحده عربی موجب تقویت ملی‌گرایی اماراتی‌ها و تلاش

رسانه‌های غربی در اقدامی هماهنگ محکومیت ایران را آغاز کردند، روزنامه واشنگتن‌پست در تاریخ ۱۳۷۱/۰۷/۰۷ حرکت ایران را شبیه به حرکت عراق برای ترساندن کویت پیش از حمله به آن کشور ارزیابی کرد، خبرگزاری ایتالیا هم این اقدام را عاملی برای تحریک دیگر کشورها نظیر ادعای عراق درباره کویت عنوان کرد، در همین حال وزیر خارجه سوریه در ۱۸ سپتامبر ۱۹۹۲ برای میانجیگری در این رابطه وارد تهران شد (متقی، ۱۳۷۱: ۶۹-۶۸).

به‌رحال مقرر گردید از ۵ مهرماه ۱۳۷۱ دو کشور ایران و امارات در جهت توسعه و تحکیم روابط و حس همجواری و اعتقاد به ضرورت حل مسالمت‌آمیز مسائل فی‌مابین وارد مذاکره شوند، اما روز ۲۷ اکتبر ۱۹۹۲، هنگامی که عامل روانی-سیاسی اقدام بی‌سابقه نظامی باخترزمین علیه عراق در کویت همچنان در بخش عرب نشین خلیج‌فارس در اوج اثرگذاری بود، دولت امارات متحده عربی عرض حالی را در سازمان ملل متحد با این مضمون منتشر کرد که جزیره‌های تنب و ابوموسی از آغاز تاریخ به امارات تعلق داشتند و ایران در سال ۱۹۷۱ آنها را به‌زور اشغال کرده است (مجتهد زاده، ۱۳۷۸: ۲۰۰). بر اساس بیانیه‌ای که امارات صادر کرده بود این کشور از ایران می‌خواست که به اشغال خود در جزایر سه‌گانه خاتمه دهد و به مفاد تفاهم نامه ۱۹۷۱ احترام بگذارد و تحت هر شرایطی و به هر طریق و بهانه‌ای از مداخله در قسمت تحت مالکیت امارات در جزیره ابوموسی بپرهیزد، که ایران هم تأکید کرد که هیچ‌گونه مذاکره‌ای در مورد جزایر تنب بزرگ و تنب کوچک انجام نمی‌دهد (زیرا وضعیت آنها کاملاً روشن است) و صرفاً حاضر

تعلق جزایر تنب و ابوموسی به خود را واقعیتی انکارناپذیر خواند، ولی درعین حال جمهوری اسلامی آمادگی خود برای گفتگو و رفع هرگونه اختلاف طبق تفاهم‌نامه ۱۹۷۱ و نامه شیخ زاید بن سلطان حاکم امارات به هاشمی رفسنجانی اعلام داشت (دهقانی فیروزآبادی، پیشین: ۴۱۱). در زمانی که اختلاف بر سر جزایر تنب و ابوموسی مانعی بر سر راه آشتی بیشتر بین دولت‌های شورای همکاری خلیج فارس و ایران بود، اما کابینه هاشمی رفسنجانی در تلاش جدی برای ایجاد برابری امنیتی منطقه‌ای موفق عمل کرد (ادیب مقدم، ۱۳۸۸: ۱۴۵).

دوران اصلاحات

در سال ۱۹۹۷ سه عامل: شکست پروسه توافق اعراب و اسرائیل، انتخابات خرداد ۱۳۷۶ در ایران و برگزاری اجلاس سران کنفرانس اسلامی در تهران باعث کاهش خصومت بین ایران و اعراب شد و زمینه نزدیکی آنها را فراهم آورد. از سوی دیگر ایران سیاست خارجی خود را بر مبنای تنش‌زدایی و همکاری‌های منطقه‌ای قرار داده بود و گام‌های مهمی برای بهبود روابط با عربستان و مصر برداشت. در این ایام لحن امارات و اعضای شورای همکاری خلیج فارس آرام بود به طوری که در جلسه شصتم وزرای خارجه شورای همکاری خلیج فارس و در بیانیه پایانی موردی علیه ایران و جزایر سه‌گانه وجود نداشت. آنها در سال ۱۹۹۸ و جلسه شصت و هفتم خود با اینکه از سفر وزیر خارجه ایران به امارات برای گسترش روابط استقبال کردند، اما با تأکید بر حق مالکیت امارات از ایران خواستند یک‌راه حل صلح‌آمیز را قبول کند. در سال ۱۹۹۹ نسبت به

آنان برای افزایش یکپارچگی و همبستگی ملی در قالب ملت‌سازی-کشورسازی می‌شود، بلکه موجب حساسیت بیشتر مردم اعراب در دیگر نقاط منطقه نسبت به وضعیت هم‌نژاد و هم‌زبان خود شده است. همچنین جلب حمایت کشورهای عربی به‌ویژه در شورای همکاری خلیج فارس و اتحادیه عرب را به دنبال داشته است (مجتهد زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۱).

اما مجموعاً اقدامات و ادعاهای امارات که حمایت کشورهای عربی را در پی داشت باعث شد که ایران واکنش قاطعانه و سختی به آنها بدهد. آقای هاشمی رفسنجانی رئیس‌جمهور وقت ایران که در نماز جمعه ۱۸ سپتامبر ۱۹۹۲ گفته بود: □سیاست ایران در خلیج فارس دشمن‌تراشی و ایجاد اختلاف نیست، بلکه دفاع از تمامیت ارضی خود است." در نماز جمعه ۲۵ دسامبر همان سال به کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس که در ماه دسامبر طی قطعنامه‌ای از ادعاهای سرزمینی امارات متحده عربی پشتیبانی کرده بودند اخطار کرد که "ایران از همه شما نیرومندتر است و برای گرفتن این جزایر باید از دریای خون بگذرید..." (مجتهد زاده، ۱۳۷۳: ۸). جای تردیدی وجود ندارد درحالی‌که بیش از نیمی از خلیج فارس به ایران تعلق دارد، کشور ما قدرت برتر و بی‌چون و چرای منطقه است و کنار گذاشتن ایران از یک سیستم امنیتی، مفهومی نخواهد داشت زیرا منجر به ایجاد تشکیلاتی مانند شورای همکاری خلیج فارس می‌شود که عامل ناامنی و بی‌ثباتی در منطقه است. بر همین اساس بود که در بحبوحه‌ی ادعاهای امارات، ایران یکبار دیگر در ۱۶ خرداد ۱۳۷۵ در پاسخ به بیانیه وزیران خارجه کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس

هاشمی رفسنجانی رئیس‌جمهور وقت در اسفندماه ۱۳۷۶ بعنوان آغازگر روابط ایران و عربستان به این کشور رفت و در آنجا تأکید شد که مسئله جزایر سه‌گانه باید بر اساس مذاکره دوجانبه ایران و امارات حل و فصل شود و ایران و عربستان هر دو بر حل اختلافات از راه مسالمت‌آمیز هم‌عقیده بودند (رمضانی، ۱۳۷۷: ۵۶). بنابراین همانطور که اشاره شد حضور نظامی آمریکا در منطقه و حمایت بی‌چون و چرای این کشور از حکومت‌های عرب و نیز روابط سرد ایران با کشورهای منطقه به‌ویژه عربستان سعودی از مهم‌ترین دلایل طرح مسئله جزایر سه‌گانه از سوی امارات بود. اما کاهش تنش و افزایش همکاری بین دو کشور ایران و عربستان و روابط مطلوب ایران با کشورهایی چون مصر، اردن، کویت، قطر و بحرین تأثیر مهمی بر مسئله جزایر سه‌گانه داشت، زیرا به‌نوعی امارات را در انزوای سیاسی قرار داد. حتی برخورد واقع‌بینانه و معقول عربستان سعودی با مسئله جزایر سه‌گانه منجر به نوعی کدورت در روابط امارات و عربستان شد. «سلطان عبدالعزیز» وزیر دفاع عربستان در پاسخ به انتقادهای وزیر خارجه امارات در مورد نزدیکی ریاض و تهران و تنها ماندن امارات، این مقام اماراتی را «ناآگاه و غیرواقع بین» توصیف کرد؛ و از سوی دیگر طی ۱۸ سال قبل از آن، همانطور که اشاره شد سران کشورهای عضو شورای همکاری خلیج‌فارس از ابراز هرگونه انتقادی از جمهوری اسلامی ایران خودداری کردند (همان: ۹۲-۸۴). اما کاملاً آشکار است که موقعیت استراتژیک و منابع غنی نفت و گاز از مهم‌ترین عناصر جغرافیای سیاسی ایران هستند و این امر تاکنون بازتاب خود را بر استراتژی‌های منطقه‌ای و جهانی قدرت‌های

برگزاری رزمایش نظامی در جزایر سه‌گانه ابراز نگرانی کردند و از رئیس‌جمهور ایران خواستند تا برای نزدیک شدن به کشورهای شورای همکاری خلیج‌فارس اقدام عملی انجام دهد که این نگرانی با سفر سید محمد خاتمی رئیس‌جمهور وقت ایران به سوریه، قطر و عربستان سعودی رفع شد. اوضاع در دروان اصلاحات آرام بود به‌طوری که سبب روابط خوب ایران با اعضای شورای همکاری خلیج‌فارس و کم‌توجهی آنها به ادعاهای امارات، این کشور در جلسه هفتاد و یکم شورا تهدید به ترک شورا کرد که در پایان اعضا تصمیم گرفتند کمیته سه‌جانبه‌ای در جهت پیدا کردن راه‌حل برای مذاکره مستقیم بین ایران و امارات پیدا کنند. در این زمینه در ۸ آوریل سال ۲۰۰۰ سعودالفیصل وزیر امور خارجه عربستان از ایران برای حل اختلافات ارضی با امارات دعوت کرد تا در نشست هفتاد و چهارم که در جده برگزار می‌شد، شرکت کند. اما ایران به دلیل حمایت وزیر خارجه قطر از امارات این دعوت را رد کرد (Bakhshayesh, 2013: 1994). نزدیکی روابط ایران با کشورهای حاشیه خلیج‌فارس نشان می‌داد که در واقع طرح دوباره مسئله جزایر از یک‌سو مصداق واقعی برخورد سیاسی و بی‌اعتمادی در روابط ایران و عربستان سعودی و از سوی دیگر واکنشی از طرف امارات متحده عربی بود که در نتیجه‌ی تبلیغات منفی آمریکا، جمهوری اسلامی ایران را بزرگ‌ترین تهدید خارجی علیه امنیت خود تلقی می‌کرد. همچنین نتیجه اعتماد به نفس کاذبی بود که در نتیجه حضور نیروهای آمریکایی در منطقه، در حاکمان این کشورها به وجود آمد (ذاکریان، ۱۳۸۰: ۷۹).

نتایج این سفر در مورد جزایر سه‌گانه رضایت‌بخش نبود زیرا رئیس‌جمهور ایران در کنفرانسی حاضر شده بود که در قطعنامه پایانی آن ایران **اشغالگر** خوانده شده و جزایر سه‌گانه متعلق به امارات متحده دانسته شد (خبرگزاری مهر، ۱۳۹۱/۰۹/۲۷). و با فاصله کمی از این نشست باز هم وزرای خارجه شورای همکاری خلیج‌فارس در نشست خود بیانیه‌ای در حمایت از حق مالکیت امارات بر جزایر سه‌گانه صادر کردند. رسانه‌های حامی احمدی نژاد واکنش تندی به این بیانیه داشتند. روزنامه کیهان در مقاله‌ای ضمن حمله به کشورهای حاشیه خلیج‌فارس از حکومت پهلوی به خاطر از دست دادن بحرین انتقاد کرد و بر اساس اسناد تاریخی ادعا کرد که بحرین بخشی از خاک ایران بوده است که بر اساس برخی معاملات بین شاه و دولت‌های آمریکا و انگلیس از ایران جدا شده است و امروز بحرینی‌ها به‌عنوان استانی جدا شده در حال بازگشت به سرزمین اصلی خود یعنی ایران اسلامی هستند (Bakhshayesh, Ibid: 1995).

در سال ۲۰۰۸ نیز شیخ خلیفه بن زاید حاکم امارت گفت: "ما از هیچ تلاشی در بازیابی جزایر تنب و ابوموسی دریغ نخواهیم کرد و می‌خواهیم آنها به حاکمیت ملی ما بازگردند." در ماه مه همان سال مصطفی الفقیه نایب‌رئیس شورای پارلمانی اتحادیه عرب توصیه می‌کند که امارات از فرصت تفرقه و بحث بین ایران و آمریکا برای بازپس‌گیری جزایر سه‌گانه استفاده کند در همین زمینه امارات به سفیر ایران در این کشور بابت نقض تفاهم ۱۹۷۱ از سوی ایران رسماً اعتراض کرد. در دوم دسامبر همین سال به مناسبت سی و هفتمین سالگرد استقلال امارات از بریتانیا شیخ خلیفه درخواست امارات را برای حل مناقشه جزایر سه‌گانه

بزرگ به‌جا نهاده است (ملکوتیان، ۱۳۸۳: ۲۱۹). قدرت‌های بزرگ همواره در پی مداخله در امور سرزمینی ایران بوده‌اند چنانکه برای نخستین بار در فوریه ۲۰۰۴ کمیسیون مشترک اتحادیه اروپا و شورای همکاری خلیج‌فارس با صدور بیانیه مشترکی هرچند از پیشرفت همکاری‌های ایرانی-عربی ابراز خرسندی کردند اما از حل نشدن اختلافات ایران و امارات ابراز تأسف نمودند. با اینکه این دخالتی ملایم در امور داخلی ایران بود اما وزارت خارجه بدان نپرداخت و بی‌اعتنا از کنار آن گذشت، بدیهی است چنانچه وزیر خارجه به این دخالت آشکار اعتراض می‌کرد ممکن بود این اتحادیه در صدور بیانیه‌های بیشتر اندیشه کند. گرچه برخورد ملایم و غیر خصمانه ایران با این ادعاها در شرایطی خاص برخوردی شایسته است، ولی باید توجه داشت که در مسائل سرزمینی یک‌بار هم نباید **تساهل** و **تسامح** به خرج داد (مجتهد زاده، ۱۳۸۳: ۵).

دوران اصول‌گرایی

محمود احمدی‌نژاد در چارچوب دیپلماسی منطقه‌ای در تاریخ ۲۳ اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۶ از امارات متحده عربی دیدار به عمل آورد، وی اولین رئیس‌جمهور اسلامی ایران بود که از امارات دیدن کرد. این دیدار از این جهت با اهمیت بود که اختلافات ایران و امارات بر سر جزایر سه‌گانه ایرانی همواره یکی از عوامل تنش در روابط دو کشور و سایر کشورهای عضو شورای همکاری خلیج‌فارس بوده است. دیپلماسی منطقه‌ای ایران در این سفر دوره‌ای با شرکت در آیین افتتاحیه بیست و هشتمین اجلاس سران این شورا به اوج رسید (دهقانی فیروزآبادی، پیشین: ۵۳۳-۵۳۱)، اما

با انتشار بیانیه‌ای به سفر آقای احمدی‌نژاد به جزیره ابوموسی اعتراض کرد. پارلمان امارات هم در بیانیه‌ای این مسئله را محکوم و سخنرانی احمدی‌نژاد در جمع مردم ابوموسی را «سخنرانی تحریک‌آمیز» خواند؛ شورای همکاری خلیج‌فارس نیز در اقدامی مداخله‌جویانه مدعی شد که این بازدید نقض حاکمیت دولت امارات به شمار می‌رود، عبداللطیف بن راشد الزیانی، دبیر کل شورای همکاری خلیج‌فارس این بازدید را اقدامی غیرمستولانه خواند و ادعا کرد که این اقدام هرگز باسیاست حسن هم‌جواری که کشورهای عضو شورای همکاری با ایران در پیش گرفتند، همخوانی ندارد. اتحادیه عرب نیز در دخالتی آشکار این بازدید را اقدامی توجیه‌ناپذیر خواند و مدعی شد که این مسئله نقض آشکار تلاش‌های مسالمت‌آمیز برای حل این مسئله بوده است. نبیل العربی، دبیر کل این اتحادیه در بیانیه‌ای بایبان این ادعای واهی که با نگرانی بسیار اخبار مربوط به سفر احمدی‌نژاد به جزیره ابوموسی را پیگیری می‌کند خلیفه بن سلمان آل خلیفه، نخست‌وزیر بحرین ضمن ابراز همبستگی با امارات در مورد جزایر سه‌گانه گفت: بحرین هم سفر احمدی‌نژاد را قویا محکوم می‌کند (قاضی‌زاده، تبیان: ۱۳۹۱/۰۱/۲۶).

نخست‌وزیر لبنان این سفر را در راستای افزایش نزاع موجود در منطقه دانست، دولت‌های اردن و تونس، لیبی جزایر سه‌گانه را جزئی از خاک امارات دانستند و از سفر احمدی‌نژاد انتقاد کردند، مراکش با امارات ابراز همبستگی کرد و این سفر را محکوم کرد، کویت سفیرش را از ایران فراخواند. مصر نیز این سفر را تحریک‌آمیز توصیف کرد (انتخاب، ۱۳۹۱/۰۱/۲۷)، و درنهایت نایف بن عبدالعزیز

از طریق مذاکره مستقیم و دوجانبه، داوری بین‌المللی یا ارجاع اختلافات به دیوان بین‌المللی دادگستری تکرار کرد و گفت نتیجه هرچه باشد امارات آن را خواهد پذیرفت اما ایران معتقد است این جزایر متعلق به ایران است و ایران در مورد تمامیت ارضی خود باکسی مذاکره نمی‌کند (Al-Mazrouei, Ibid: 18-19). ایران همواره در مقابل ادعاهای امارات بر ایرانی بودن این جزایر تأکید کرده است، اما حمایت کشورهای عرب از این ادعای سرزمینی امارات همواره وجود دارد. نشست رهبران کشورهای عربی در ۱۱ فروردین ۱۳۸۸ در دمشق پایان یافت، درحالی‌که این نشست برای بررسی وضعیت عراق، مسئله فلسطین و جلوگیری از تنش در روابط کشورها تشکیل شده بود، اما بازهم از ایران خواستند تا به اشغال جزایر سه‌گانه پایان دهد، این ادعای تکراری به یکی از بندهای لاینفک بیانیه پایانی چنین نشست‌هایی تبدیل شده است و در همین اجلاس بود که در نامه‌ای به سازمان ملل خواستار حل و فصل جزایر سه‌گانه شدند (جلالی و ایزدی، ۱۳۹۱: ۶۱).

در دور دوم ریاست جمهوری آقای احمدی‌نژاد به سبب سفری که وی در قالب سفرهای استانی به جزیره ابوموسی داشت، بسیار جنجالی بود و این سفر واکنش‌های زیادی را به دنبال داشت. بعد از سفر آقای احمدی‌نژاد به ابوموسی بلافاصله وزیر امور خارجه امارات این اقدام را نقض آشکار حاکمیت امارات بر سرزمین‌های خود دانست و سفیر خود را از تهران فراخواند، بر همین اساس دیدار دوستانه فوتبال بین ایران و امارات توسط رئیس فدراسیون فوتبال این کشور لغو شد و شورای ملی فدرال امارات متحده عربی نیز

ما مداخله کند و اظهاراتی را برخلاف اصول تمامی ارضی کشور ما اعلام کند حتماً با برخورد مسئولان کشور ما مواجه خواهد شد (کریمخان، تاریخ ایرانی، ۱۳۹۱/۰۲/۱۰).

دوران اعتدال (سه سال اول)

به‌طور کلی روابط ایران و امارات با روی کار آمدن دولت یازدهم در ایران با دو چالش عمده مسئله جزایر سه‌گانه و برنامه هسته‌ای ایران روبرو بود. شیخ زاید عبدالله بن زاید وزیر خارجه امارات در نشست مجمع عمومی سازمان ملل متحد در ۲۹ سپتامبر ۲۰۱۳ بار دیگر ادعای امارات در مورد جزایر سه‌گانه را تکرار کرد و در عین حال ابراز امیدواری کرد که دولت جدید ایران نرمش بیشتری در این زمینه نشان دهد و گفت امارات صادقانه به دنبال ترویج امنیت، ثبات و رفاه در منطقه است (Akbarzadeh & Conduit, 2016: 77-79).

محمدجواد ظریف وزیر امور خارجه ایران بعد از توافق موقت ژنو در آذرماه ۱۳۹۳ برای دیدار و رفع نگرانی کشورهای منطقه‌ای، سفر دوره‌ای را به کشورهای حاشیه خلیج فارس انجام داد که در سفری اعلام نشده از امارات هم دیدن کرد و با مقامات ابوظبی گفتگو کرد، این اقدام یک اقدام هوشمندانه از طرف وزیر خارجه ایران تلقی شد، اما حواشی این سفر دوره‌ای از آنجا آغاز شد که خبرگزاری رویترز مدعی شد ظریف در کنفرانس خبری مشترک با همتای کویتی خود آمادگی ایران را درباره‌ی گفتگو در مورد جزیره ابوموسی اعلام کرده است. این نقل‌قول اشتباه واکنش‌های تند را محافل رسانه‌ای و فضای مجازی داخلی علیه ظریف به همراه داشت تا اینکه وزیر امور

ولیعهد و وزیر کشور عربستان ضمن اشغالی خواندن جزایر سه‌گانه گفت ریاض تهدید علیه کشورهای عرب حوزه خلیج فارس را تحمل نخواهد کرد (بهارنیوز، ۱۳۹۱/۰۲/۱۴). در سطح بین‌المللی سفر احمدی‌نژاد هم واکنش‌هایی را به همراه داشت، آمریکا، فرانسه و انگلستان به عنوان سه کشور عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل متحد با انتقاد و ابراز تأسف از این اقدام، ایران را به در پیش نگرفتن راهکاری مسالمت‌آمیز در خصوص حل مناقشه در این زمینه متهم کردند و بدون اظهارنظر در مورد مالکیت جزایر از موضع امارات برای حل این مسئله حمایت کردند و خواستار مذاکره مستقیم طرفین یا ارجاع موضوع به دیوان لاهه یا هر مرجع دیگر بین‌المللی شدند، ایتالیا هم مواضع مشابهی اتخاذ کرده بود (عصرایران، ۱۳۹۱/۰۱/۳۰). در اولین واکنش ایران امیر عبداللهیان، معاون عربی و آفریقایی وزارت امور خارجه تأکید کرد که بازدید احمدی‌نژاد از جزیره ابوموسی یک موضوعی داخلی است که در چارچوب سفر استانی صورت گرفته است. در ادامه علی‌اکبر صالحی، وزیر خارجه ایران درباره ادعاهای امارات در قبال جزایر سه‌گانه ایرانی گفت: "حاکمیت ما بر این جزایر قابل‌گفتگو و مذاکره نیست و حاکمیت ایران بر این جزایر امری مسلم و مسلج است. تفاهم‌نامه ۱۹۷۱ نیز ناظر بر این امر است. پس از ۱۹۷۱ مسائلی پیش آمد که موجبات سوءتفاهم را فراهم کرده است که ما بارها اعلام کرده‌ایم آماده گفتگو برای رفع این سوءتفاهم‌ها هستیم؛ نه از طریق رسانه‌ای. ضمن اینکه هیچ کشوری در مورد حاکمیتش صحبت نمی‌کند." همچنین رامین مهمان‌پرست، سخنگوی وزارت خارجه ایران گفت: "هر کشور و هر فردی که در امور داخلی کشور

که این شورا زمان مشخصی را برای بررسی آنچه «اشغال جزایر» نامید، تخصیص دهد. در واکنش خانم مرضیه افخم سخنگوی وزارت امور خارجه تعلق جزایر سه‌گانه به ایران را واقعیتی تاریخی و انکارناپذیر دانست (نیستانی، خبر آنلاین، ۱۳۹۲/۱۱/۳۰). در سمت دیگر اخباری در مورد جزایر سه‌گانه بود که خشم اعراب را برانگیخت، این خبر که برخلاف جوسازی‌های آنها به نظر می‌رسید که بسیار موثق و دقیق باشد، همانا اظهارات حسنین هیکل فقید نویسنده و اندیشمند بزرگ مصری بود که در مصاحبه‌ای ضمن تأکید بر ایرانی بودن جزایر گفت که در مذاکرات ایران و اعراب در دهه ۷۰ قرن بیستم بر سر آینده برخی از کشورهای خلیج‌فارس که خود را آماده استقلال می‌کردند، حضور داشته است. وی گفت: "اعراب با ایران با توافق رسیدند که بحرین یک کشور مستقل عربی باشد با وجود اینکه ۷۰ درصد جمعیت آن شیعه بود، در مقابل عرب‌ها از ادعای تملک بر این جزایر دست بکشند، وی افزود چطور کشورهای عربی به مدت ۱۰ سال در زمان شاه جرأت مطرح کردن موضوع جزایر سه‌گانه را نداشتند اما به محض وقوع انقلاب اسلامی آن را در بوق کرده و همچنان به این مسئله اختلافی دامن می‌زنند" (تسنیم، ۱۳۹۲/۱۰/۱۹). این سخنان در محافل عربی با واکنش‌های تند روبرو شد که شدیدترین آنها سخنان وزیر خارجه بحرین بود که گفت "حسنین هیکل اگر سندی دارد که ادعای او در مورد جزایر سه‌گانه را ثابت کند ارائه دهد وگرنه دهانش را ببندد" (انتخاب، ۱۳۹۲/۱۰/۲۳).

اظهارات گاه و بیگاه مقامات اماراتی و بندهای همیشگی در بیانیه پایانی نشست‌های شورای همکاری خلیج‌فارس و

خارجه این خبر را رد کرد و گفت فقط موضع ۲۰ ساله کشور را بیان کرده است و صرفاً برای رفع سو تفاهات با امارات اعلام آمادگی کرده است. با فاصله کمی اینبار پایگاه خبری «دیفنس نیوز» با انتشار خبری به نقل از یک مقام بلندپایه اماراتی نوشت ایران و امارات متحده عربی ظرف ۶ ماه گذشته در عمان مذاکره کرده‌اند که جزایر تنب به امارات واگذار شود و مذاکره بر سر ابوموسی همچنان ادامه دارد بر پایه این توافق ایران بر آب‌های بستر و زیر بستر جزایر حاکمیت خواهد داشت و در عوض امارات خود جزایر را به دست خواهد آورد. انتشار این خبر هم خیلی زود واکنش‌هایی را به همراه داشت که عده‌ای از اعضای کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس خواستار توضیح وزارت خارجه شدند، بلافاصله این خبر را بخش مطبوعاتی سفارت ایران در ابوظبی در یک بیانیه رد کرد و این را خبر را جعلی و بی‌پایه و اساس خواند. وزارت خارجه هم خواست که ایرانیان به اینگونه جوسازی‌ها بی‌توجه باشند (نامه نیوز، ۱۳۹۲/۱۰/۳۰).

اما جعلی بودن اخبار فوق زمانی ثابت شد که «لانا زکی نسیبه» سفیر امارات در سازمان ملل طی نامه‌ای به بان کی مون خواستار این شده است که مسئله جزایر سه‌گانه باید در برنامه و دستور کار شورای امنیت در سال ۲۰۱۴ باشد تا این مسئله از طریق ابزار مسالمت‌آمیز و مذاکره مستقیم یا دادگاه بین‌المللی حل شود، نسیبه در نامه خود خطاب به شورای امنیت، ضمن تکرار ادعاهای واهی خود، با اشاره به نامه نمایندگان و سفرای دائم الجزایر، لیبی، عراق و یمن مورخه ۳ دسامبر ۱۹۷۱ میلادی مبنی بر درج بررسی این موضوع در دستور کار شورای امنیت، خواستار این شده بود

خلیج فارس، فراوانی منابع انرژی و اهمیت نظامی آن این قضیه مهم است. هر جزیره در خلیج فارس به معنی در اختیار داشتن یک ظرفیت بزرگ برای دولت آن کشور است، امارات دلیل ساخت این جزایر را اهداف اقتصادی عنوان کرده است. مرحله اول این پروژه با تخصیص ۲۰ میلیارد دلار برای ساخت ۳۲۵ جزیره مصنوعی به عنوان بزرگ‌ترین پروژه جهان مطرح شده است. آغاز ساخت و ساز و عملیات ده‌ها جزیره کوچک و بزرگ در سواحل جنوبی خلیج فارس سوالاتی در محافل دیپلماتیک ایران به وجود آورده است. شرکت‌های سازنده این جزایر بدون توجه به نگرانی‌های سیاسی، اجتماعی و زیست‌محیطی بیان شده توسط ایران به کار خود ادامه می‌دهند. از منظر روابط بین‌الملل نمی‌توان به این اقدام امارات صرفاً از بعد اقتصادی نگاه کرد، زیرا این اقدام پیامدهای سیاسی خاصی دارد که مهم‌ترین آنها عبارت‌اند از: بزرگ‌تر شدن اراضی ساحلی امارات از ۶۵۰ کیلومتر به ۱۰۰۰ کیلومتر، بهره‌برداری از منابع فسیلی غنی، تغییر نام تدریجی خلیج فارس با استفاده از نمادها و نشانه‌ها در جزایر عربی، ارائه دلایل سیاسی برای به چالش کشیدن منافع حیاتی ایران در آینده، ساخت و ساز دیگر جزایر مصنوعی توسط دیگر کشورهای منطقه، افزایش حضور نیروهای نظامی و غیرنظامی در منطقه، تخریب محیط‌زیست منطقه و اکوسیستم (Dadandish & Rahnavard, 2013: 102-104). که این عوامل ضروری می‌سازد ایران علاوه بر واکنش‌های سیاسی، امارات متحده عربی را به خاطر این اقدامات تحت فشار قرار دهد.

نتیجه‌گیری

اتحادیه عرب همواره ادامه داشت که با واکنش مناسب ایران روبرو می‌شدند. اما نشست وزرای خارجه اعضای شورای همکاری خلیج فارس در اکتبر ۲۰۱۶ با اینکه به مانند سایر نشست‌های این شورا در بیانیه پایانی خود از ادعای امارات حمایت می‌کرد اما یک تفاوت ویژه داشت زیرا در این نشست وزیر خارجه ترکیه هم حضور داشت و از ادعای امارات حمایت کرد که قدردانی امارات را از این کشور در پی داشت. ایران در واکنش به بیانیه پایانی این نشست گفت جمهوری اسلامی ایران زیاده‌گویی کشورهای یادشده درباره تمامیت ارضی خود و حاکمیت ملی خلل‌ناپذیر بر جزایر سه‌گانه ایرانی را محکوم و آن را مصداق مداخله جویی در امور سایر کشورها می‌داند (خبرگزاری ایسنا، ۱۳۹۵/۰۷/۲۴). ناخرسندی ایران از اقدام ترکیه موجب شد که سفیر این کشور در تهران به دلجویی از ایران بپردازد، هاگان تکین گفت: "آنها می‌خواستند در بیانیه‌نهایی اعلام کنند جزایر سه‌گانه متعلق به امارات است ولی ما گفتیم که این اشتباه است و پس از آن جمله خنثی‌تری در بیانیه قرار گرفت تا دو کشور (ایران و امارات) با یکدیگر دیدار کرده و مسائل را حل کنند. وی ادامه داد: در همان بیانیه اولیه در مورد سیاست‌های منطقه‌ای ایران هم بیانات بسیار تندی عنوان شده بود ولی ما این جملات را هم نرم‌تر کردیم." (خبر آنلاین، ۱۳۹۵/۰۸/۰۵).

باید توجه داشت امارات در راستای ادعاهای خود علاوه بر بیانیه‌های سیاسی دست به اقداماتی هم زده است. این کشور از سال ۲۰۰۱ با حمایت اتحادیه عرب و قدرت‌های غربی و ظرفیت‌های اقتصادی، برای ساخت جزایر مصنوعی تلاش کرده است که با توجه به اهمیت ژئوپلیتیک

همسایگان به سمت تخاصم کشیده شود و بدین‌سان حضور طولانی‌مدت خود را در منطقه تضمین کنند. پس درحالی‌که دلایل امارت برای اثبات ادعای خود در مورد جزایر سه‌گانه از پشتوانه حقوقی و تاریخی برخوردار نیستند باید گفت که ایران می‌تواند با وحدت و انسجام ملی و بهبود شرایط داخلی و تشنج‌زدایی در سیاست خارجی، به شکل هوشمندانه‌ای ضمن حفظ قاطعیت خود در برخورد با ادعاهایی که در مورد تمامیت ارضی اش صورت می‌گیرد، با پیگیری یک سیاست خارجی فعال در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی حمایت‌هایی که از امارات صورت می‌گیرد را خنثی کند. به نظر می‌رسد تا زمانی که عده‌ای با طرح ادعاهای واهی درصدد تحت‌فشار قرار دادن ایران برای امتیاز‌گیری هستند این بهترین و کم‌هزینه‌ترین روش برای وادار کردن آنها به پذیرش واقعیت است، زیرا با هرگونه اقدام خشونت‌آمیز ایران، آنها به هدف خود نزدیک‌تر می‌شوند، مگر آنکه اقدام عملی از طرف آنان برای دست‌درازی به تمامیت ارضی ایران صورت گیرد که در آن جمهوری اسلامی ایران حق دفاع مشروع را در زمره حقوق اولیه خود قرار خواهد داد.

فهرست منابع

فارسی:

- ۱- ادیب مقدم، آرشین (۱۳۸۸)، *سیاست بین‌المللی در خلیج فارس*، مترجم: داود غرایق زندی، تهران: شیرازه.
- ۲- الهی، همایون (۱۳۹۰)، *خلیج فارس و مسائل آن*، تهران: قومس.
- ۳- جلالی، محمود، ایزدی، حجت (۱۳۹۱)، «دلایل تاریخی و حقوقی حاکمیت ایران بر جزایر تنب کوچک، تنب بزرگ و ابوموسی»، *مطالعات حقوقی*، شماره ۶.

با توجه به اینکه پژوهش‌های دانشمندان و شواهد و مدارک تاریخی در مورد ایرانی بودن جزایر سه‌گانه شکی باقی نمی‌گذارد، ایران باید در مقابل ادعاهای امارات، با یک سیاست هوشمندانه و با تنش‌زدایی در مناسبات منطقه‌ای و بین‌المللی خود، ضمن تحکیم حاکمیت خدشه‌ناپذیر خود بر این جزایر، امارات متحده عربی را نسبت به چنین ادعایی در انزوا قرار داده و از شکل‌گیری ائتلاف‌ها به نفع این کشور جلوگیری کند، همان‌طور که ایران در مقاطعی مانند دوران اصلاحات با سیاست تنش‌زدایی توانست، مقامات اماراتی را در انزوا قرار دهد و این کشور را در حاشیه‌سازی و تبلیغات بر روی این ادعای واهی خود در تنگنا قرار دهد. ایران در مقاطعی که امنیت کشور به سبب دخالت قدرت‌های غربی در منطقه در معرض تهدید بود توانست با یک سیاست هوشمندانه از آن بحرآن‌ها عبور کند و ابتکار عمل تحولات منطقه را هم در دست بگیرد. با توجه به دشمنی آشکار کشورهای منطقه و حامیان غربی آنها با ایران، لازم است که ایران ضمن حفاظت و دفاع از تمامیت ارضی و حاکمیت خود بر جزایر سه‌گانه قدم در مسیری بردارد که فرصت مظلوم‌نمایی را از امارات بگیرد، چون در صورت جنجال‌آفرینی در این مورد ممکن است مسئله جزایر سه‌گانه به‌عنوان مستمسکی برای فشار بر ایران مورد استفاده قرار گیرد. همچنان که حمایت ترکیه از ادعاهای امارات در نشست اکتبر ۲۰۱۶ وزرای خارجه شورای همکاری خلیج فارس را می‌توان برای تحت‌فشار قرار دادن ایران در سایر مسائل منطقه‌ای مورد تحلیل قرارداد. از طرفی ممکن است برخی قدرت‌های بزرگ حساسیت‌ها بین ایران و کشورهای مدعی را افزایش دهند تا روابط ایران با

۱۶- نظر آهاری، رضا (۱۳۸۱)، «یک ارزیابی از خروج نیروهای انگلیسی از خلیج فارس (۱۹۷۱) در چارچوب موضوع جزایر»، تاریخ روابط خارجی، شماره ۱۳.

لاتین:

- 1- Akbarzadeh, S., & Conduit, D. (2016). Iran in the World: President Rouhani's Foreign Policy. *Springer*.
- 2- Al-Kaabi, M. H. (۱۹۹۴). The Question of Iranian Occupation of the Islands, Greater Tunb, Lesser Tunb and Abu Musa Belonging to the United Arab Emirates. *ARMY WAR COLL CARLISLE BAR-RACKS PA*.
- 3- Al-Mazrouei, N. S. (2015). Disputed Islands between UAE and Iran: Abu Musa, Greater Tunb, and Lesser Tunb in the Strait of Hormuz.
- 4- Bakhshayesh, A. A. (2012). Effective Variables on Iran and United Arab Emirate Relations. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*. TextRoad Publication.
- 5- Bruns, K. The Three Islands Conflict between the UAE and Iran Teaching Case Study.
- 6- Dadandish, P., & Rahnavard, H. (2013). The Artificial Islands in the Persian Gulf: A Political and Legal Analysis.
- 7- Jalinusi, A., & Arayee, V. B. (2007). The Three Islands: (Abu Musa, The Greater & Lesser Tunb Islands) Integral Parts of Iran. *The Iranian Journal of International Affairs*, 19(4), 1-23.
- 8- Mojtahed-Zadeh, P. (2010). Abu Dhabi's claims on three Iranian island An instrument of Building a UAE Arab Identity.

خبرگزاری:

- ۱- بی‌نا (۱۳۹۱)، اعتراض دولت‌های لیبی، اردن، مراکش، کویت و لبنان: ایران به اشغال جزایر سه‌گانه پایان دهد! کویت سفیر خود را از تهران فراخواند، تاریخ انتشار ۲۷ / ۰۱ / ۱۳۹۱ تاریخ دسترسی ۲۰ / ۰۷ / ۱۳۹۵ قابل دسترسی در:

۴- حجت زاده، علیرضا (۱۳۸۰)، «وضعیت حقوقی جزایر سه‌گانه خلیج فارس از دیدگاه حقوق بین‌الملل دریاها»، **الهیات و حقوق**، شماره ۲.

۵- حکمت نیا، حسن (۱۳۸۶)، «ژئوپلیتیک جزایر سه‌گانه»، **اطلاعات سیاسی - اقتصادی**، شماره ۲۴۴-۲۴۳.

۶- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال (۱۳۹۲)، **سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران**، تهران: انتشارات سمت.

۷- ذاکریان، مهدی (۱۳۸۰)، **ارزیابی سیاست خارجی خاتمی از منظر صاحب‌نظران**، تهران: انتشارات همشهری.

۸- رضانی، روح‌الله (۱۳۷۷)، «طلیعه‌ی آشتی اعراب با ایران: به‌سوی سیاست یکپارچه ایالات‌متحده در خاورمیانه؟»، مترجم: دکتر علیرضا طیب، **اطلاعات سیاسی - اقتصادی**، شماره ۱۳۲ و ۱۳۱.

۹- متقی، ابراهیم (۱۳۷۱)، «آمریکا و ساختار نوین جهانی نقش آن کشور در روند مناقشات امارات متحده عربی با جمهوری اسلامی»، **فصلنامه مصباح**، شماره ۴ و ۳.

۱۰- مجتهد زاده، پیروز (۱۳۷۳)، «ادعاهای امارات عربی متحده نسبت به جزایر ایرانی تنب و ابوموسی»، **اطلاعات سیاسی اقتصادی**، شماره ۸۱ و ۸۲.

۱۱- مجتهد زاده، پیروز (۱۳۷۸)، «جزایر تنب و ابوموسی»، **دانشکده حقوق و علوم سیاسی (دانشگاه تهران)**، شماره ۴۶.

۱۲- مجتهد زاده، پیروز (۱۳۸۲)، «مرزهای دریایی ایران در خلیج فارس»، **اطلاعات سیاسی - اقتصادی**، شماره ۱۹۲ و ۱۹۱.

۱۳- مجتهد زاده، پیروز (۱۳۸۳)، «دخالت اتحادیه اروپا به سود توسعه‌طلبی ابوظبی در مورد جزایر تنب و ابوموسی: اهانتی به یکپارچگی سرزمینی ایران»، **اطلاعات سیاسی - اقتصادی**، شماره ۲۰۰ و ۱۹۹.

۱۴- مجتهد زاده، پیروز و همکاران (۱۳۹۱)، «تبیین ادعاهای امارات متحده عربی نسبت به جزایر سه‌گانه ایرانی از سال ۱۹۹۲ میلادی»، **ژئوپلیتیک**، سال هشتم، شماره اول.

۱۵- ملکوتیان، مصطفی (۱۳۸۳)، «مقدمه‌ای بر جغرافیای سیاسی و اهمیت استراتژیک ایران»، **حقوق**، شماره ۶۳.

۱۰- قاضی زاده، یوسف (۱۳۹۱)، گستاخی اعراب اماراتی، تاریخ انتشار

۱۶ / ۱۰ / ۱۳۹۱، تاریخ دسترسی ۱۹ / ۰۷ / ۱۳۹۵ قابل دسترسی در:

<http://www.tebyan.net/newindex.aspx?pid=205751>

۱۱- کریمحان، فاطمه (۱۳۹۱)، پیشینه تاریخی حاکمیت ایران بر

جزایر خلیج فارس/ از تسلط هخامنشی تا تهدید هاشمی، تاریخ انتشار

۰۲ / ۱۰ / ۱۳۹۴ تاریخ دسترسی ۰۸ / ۱۱ / ۱۳۹۵ قابل دسترسی در:

<http://www.tarikhirani.ir/Modules/News/Phtml/News>

۱۲- نیستانی، فاطمه (۱۳۹۲)، واکنش وزارت خارجه ایران به تکرار

سریال خیالی امارات، تاریخ انتشار ۳۰ / ۱۱ / ۱۳۹۲، تاریخ دسترسی

۰۵ / ۰۸ / ۱۳۹۵ قابل دسترسی در:

<http://www.khabaronline.ir/detail/339394/World/diplomacy>

<http://www.entekhab.ir/fa/news/59110>

۲- بی نا (۱۳۹۱)، پرحاشیه ترین سفرهای احمدی نژاد/ چمدان خبرساز

آقای رئیس جمهور، منتشرشده در تاریخ ۲۷ آذر ۱۳۹۱ تاریخ

دسترسی در تاریخ ۲۷ شهریور ۱۳۹۵ قابل دسترسی در:

<http://www.mehrnews.com/news/1768383/%D9>

۳- بی نا (۱۳۹۱)، موضع گیری انگلیس درباره جزایر سه گانه: از امارات

حمایت می کنیم/ ورود اتحادیه عرب، تاریخ انتشار ۳ / ۰۲ / ۱۳۹۱، تاریخ

دسترسی ۳ / ۰۸ / ۱۳۹۵ قابل دسترسی در:

<http://www.asriran.com/fa/news/210868>

۴- بی نا (۱۳۹۱)، هشدار عربستان درباره جزایر سه گانه و بحرین!

تاریخ انتشار ۱۴ / ۰۲ / ۱۳۹۱ تاریخ دسترسی ۲۰ / ۰۷ / ۱۳۹۱

قابل دسترسی در: <http://www.baharnews.ir/news/17>

۵- بی نا (۱۳۹۲)، جزایر سه گانه خلیج فارس متعلق به ایران

هستند، تاریخ انتشار ۱۹ / ۱۰ / ۱۳۹۲ تاریخ دسترسی ۰۸ / ۰۷ / ۱۳۹۵،

قابل دسترسی در:

<http://www.tasnimnews.com/fa/news/1392/10/19/244664>

۶- بی نا (۱۳۹۲)، عصبانیت بحرین از سخنان هیکل در مورد جزایر

سه گانه ایران: دهانت را بند!»، تاریخ انتشار ۲۳ / ۱۰ / ۱۳۹۲، تاریخ

دسترسی ۰۸ / ۰۸ / ۱۳۹۵، قابل دسترسی در:

<http://www.entekhab.ir/fa/news/144806>

۷- بی نا (۱۳۹۵)، واکنش ایران به بیانیه نشست کشورهای شورای

همکاری خلیج فارس و ترکیه تاریخ انتشار ۲۵ / ۰۷ / ۱۳۹۵ تاریخ

دسترسی ۰۷ / ۰۷ / ۱۳۹۵، قابل دسترسی در:

<http://www.isna.ir/news/95072413528>

۸- بی نا، (۱۳۹۲)، هوشمندی دیپلماتیک روحانی و ظریف به مناقشات

بر سر جزایر سه گانه پایان می دهد؟/ هرمیداس باوند: امارات نمی تواند با

تهدید و شایعه مالکیت ایران بر این جزایر را خدشه دار کند، تاریخ

انتشار ۳۰ / ۱۰ / ۱۳۹۲ تاریخ دسترسی ۳۰ / ۰۷ / ۱۳۹۵ قابل دسترسی در:

<http://namehnews.ir/fa/news/102922>

۹- بی نا (۱۳۹۵)، سفیر ترکیه: با ادعای امارات در مورد جزایر سه گانه

مخالفیم/ چشم داشتی به خاک عراق نداریم، تاریخ انتشار ۰۵ / ۰۸ / ۱۳۹۵

تاریخ دسترسی ۰۶ / ۰۸ / ۱۳۹۵، قابل دسترسی در:

<http://www.khabaronline.ir/detail/594211/World/middle-east>